

ממשל צבאי וחזירים

הכנסת החמישית הגיעה לנקודת-השפל שלה ב-20 בפברואר. בחוץ רגש הציבור. יום לפני כן גוייסו אלפי שוטרים כדי למנוע הפגנות המוניות נגד קיום הממשל הצבאי. הקירות והכבישים בארץ כוסו סיסמות, שתבעו למחוק את החרפה. מאות פרופסורים ואנשי-רוח חתמו על עצומות נרגשות לחיסול העוול. עוד לפני כן, במערכת-הבחירות האחרונה, הבטיחו כל המפלגות, וזאת מפא"י, לבטל את הממשל. בפעם היחידה בתשכ"ג עקב העם בהתעניינות מרותקת אחרי מעשי בית-המחוקקים שלו.

אילו היתה הכנסת אסיפה של אישים בני-חורין, המצביעים על פי מצפונם, היה הממשל מבוטל בו ביום ברוב מכריע, וי העולם היה חיוה בהתפעלות כיצד עם חופשי שי מסלק את סמל השרירות והדיכוי מן קירבו. אולם הכנסת היא אוסף של עסקני-מפלגות, המצביעים על פי קבוצות ותככים. כך ראה העולם והעם מחזה אחר: כיצד קוויילינגים ערביים מצביעים נגד עמם, כיצד הסופר יזהר סמילנסקי מצביע נגד תוכן ספריו, כיצד הרביזוניסט אריה אלטמן מצביע נגד מורט זיבוטניסקי, כיצד הגוש הדתי כולו מוכר את מצפונו בפרהסיא תמורת נזיד-עושים. לשחא נאמו ח"כים נז עמים, ממנחם בגין ועד משה סנה,

את נאומיהם הטובים ביותר. המאבק הוכרע בקול אחד לטובת הממשל. את הקול הזה סימל באופן מישלם **משה אונא**, ח"כ המפד"ל, שפירסם ברבים את התנגדותו המצפונית העמוקה לממשל-החרפה, התלבט ימים ארוכים בכותרות הראשיות — והצביע בסופו של דבר בעד הממשל. כך נולד בכנסת מושג חדש: האונאניזם.

לא היה זה מיקרה שדחיק אונא היה התומך הנלהב ביותר במיסמך-חרפה אחר: הצעת חוק לשון-הרע, שנתקבלה השנה בקריאה ראשונה. למרות נאומיהם המזהירים של יוחנן באדר החרותי, האנס קלינגנהופר וצבי צימרמן הליברליים, ואחרים. בחיכות זה לא נשמע קול אחד, שחסרונו בלט ביותר: **הנן רובין המפ"מ**, איש-הכנסת של תשכ"ב, סמל המצפון הדמוקרטי של הכנסת, נפטר בראשית השנה.

באחרית הקבוצות המפלגתיות, עברה הכנסת בשתיקה רועמת על פרשת-השחיתות הגדולה ביותר של השנה: פרשת שפיגל. שגילתה את דרכיה-המימון של המפלגות הישראליות באמצעות שוחד וניצול עמדות ממשלתיות. אולם הכנסת, שלא אסדה את גידולם של עסקנים מושחתים, אסרה השנה את גידול החזיר.

הציבור החל בשנת תשכ"ג מאבד את העניין בנעשה בין כותלי הכנסת. הכנסת העמידה את עצמה מחוץ לאמורעות, הניחה את ההכרעות ואת המאבקים לזירות אחרות. קשה היה לתאר מצב מסוכן יותר לדמוקרטיה הישראלית.

יד הטוב ולשון הרע

היה קיים חשש חמור שמא איש-המשפט של השנה יהיה **גדעון האוזנר**. אחרי שבית-המשפט העליון של המדינה גינה, ערב ראש-השנה תשכ"ג, את חוק כסותן המדינה במילים כריפות ביותר, בפסקי-דין במשפט אהרונצ'יק, גבר בכנסת הרצון לתקן את החוק הממאיר. אולם דויד בן-גוריון שלף מכיסו חתודעת של יועצה-משפטי, האוזנר — מיסמך מביש של משפט-שנות, שהצדיק את הגישה הטוטאליטארית של נערי-החצר, תוך זילזול גמור בדעת השופטים. קולו של האוזנר היה קול אדוני.

אולם הסכנה האוזנרית חוסלה בעוד מועד, עוד לפני אדוני, עלידי אדם שאינו יודע חוכמות: שר-המשפטים **דוב יוסף**. הוא הכריח את היועץ המשפטי, שחשיבותו בעיני עצמו התנפחה והלכה, להתפטר. עבור מעשה זה בלבד מגיע ליוסף תואר איש-המשפט של השנה.

אולם על סיבה חיובית זו נוספה סיבה שלילית, המוכה אף היא את יוסף בתואר. הוא הניח על שולחן-הכנסת את הצעת חוק לשון הרע. הנוסח תוקן אמנם, לעומת חוק הנוצעה שהוכן על-ידי גדעון האוזנר, אך הוא נשאר סכנה חמורה לחופש-העתונות ול-דמוקרטיה הישראלית.

כפילות זו של טוב ורע מאפיינת את האיש יוסף. כי בנשמתו דרים, זה בצד זה, הבארמוניה גמורה. יוסף איש הגובל בקנאות וגישה נוקשה של קצין-מחוז קולוניאלי.

אחרי גמר תקופת בן-גוריון, היה הוא, מי שסימל פעם את תקופת הצנע, הקיצוב והמחסור, בבחינת סמל האנאכרוניזם.

בית-המשפט העליון הוסיף, השנה, לרחק את תשומת-הלב הציבורית בשורה ארוכה של החלטות ופסקי-דין. אחרים מהם, כמו פסקי-דין של השופטים **משה זילברג**, **משד לנדוי** ו**אלפרד ויתקון**, שהעלו על נס את חופש-הביטוי במשפט יומן סומייל, עוררו התלהבות כללית. היסטורית עוד יותר היתה החלטה השופטים **יואל זוסמן**, **צבי ברנסון** ו**אליהו מני**, שנתנו את פסקי-דין-הרוב שצויחה לרשום את נשואיה האזרחיים של הנרייטה שלזינגר, והנחיל נצחון מזהיר לעורך-הדין הלוחם והעקשני **יוסף בר-מנשה**. לעומת זאת היו הרעות חלוקות מאד על פסקי-דין של השופט משה זילברג במשפטו של האח דניאל, כאשר סירב להעניק לו מעמד של יהודי, בניגוד לפסקי-דין הנפרד של השופט **חיים כהן**, שאומץ-לבו במלחמה העקשנית נגד השלטות ההלכה הדתית במדינה, ויכה אותו השנה לתואר בשטח אחרי לגמרי.

למען הנדכאים

את הדפים היפים ביותר הוסיפו יהודים בשנת תשכ"ג למסורת העתיקה של היהדות, דווקא כאשר לא עסקו בעניינים יהודיים. בכמה ארצות ביצעו יהודים מעשים אמיצים, ואף נועזים, במלחמה למען הנדכאים והמושפלים. אלה, מתנדבים שסיכנו את עצמם למען האידיאל העליון של הצדק, ייצגו את היהדות יותר מכל עסקני היהדות-המקצועית, מסוגו של **נחום גולדמן**, שלא שכחו לבנות לעצמם בית-יים בתים על חשבון האומה.

באפריקה הדרומית הפאשיסטית בלט קומץ של יהודים, שנתנו את יום להקמת המח' תרת הכושית שוחרת-החופש. אחד מהם, **ארתור גולדרייך**, קנה לעצמו פירסום עולמי כאשר נכלא, ברח מן הכלא ונמלט לשטח בריטי. הוא היה איש-היהדות של תשכ"ג.

בארצות-הברית בלטו יהודים אחרים במל-חמתם למען זכויות הכושים. שעה שרבני ישראל לא הרימו אף פעם אחת את קולם למען זכויות הערבים במדינה, קמו רבני ארצות-הברית למען זכויות המיעוט השחור. אחד מהם, הרב **יואכים פריינדל**, ייצג את היהדות בראש המיפגן האדיר של 200 אלף כושים ולבנים, למען השויון והאחאה בי-חשינגטון.

בעולם היהודי עצמו גרם רק קיבוץ אחד לדאגה אמיתית, בצד הדאגה המפוברקת — מהו מצבם האמיתי של יהודי ברית-המועצות? בתי-כנסת נסגרו ובתי-קברות חוסלו — האם היתה זאת פעולה אנטי-שמית, או רק חלק ממיבצע שיגרתי של מיסטר אנטי-דתי הפועל נגד כל הדתות? יהודים נידונו למיתה בעוון פשעים כלכליים — אך אותו עונש ברברי הוטל גם על לא-יהודים לרוב, בעוון זה ובבעונות אחרים.

הפעולה למען יהודי ברית-המועצות יכלה להיות ביטוי יפה של סולידאריות יהודית — לולא נוצלה לרעה לשם שירות אינטרסים זרים, ולמען השגת מסרות פוליטיות. בסוף תשכ"ג נידמה כי לפי שעה היא מוזיקה ליהודי ברית-המועצות יותר מכפי שהיא מועילה.

חלוקת רכוש הלאום

אנשי השנה בכלכלה היו צריכים להיות יצירי ישראל במשאומתן עם השוק האירופי המשותף. על קלף זה הימר שרה-האוצר **לוי אשכול** את כל יוקרתו הכלכלית, כאשר ביצע בשנה שעברה את פיתוח ה"א". התרת יבוא מתחרה, ביטול הסובסידיות, הקפאת השכר וצמצום תוספת-היוקר — כל אלה הונהגו, כביכול, כדי להביא את המשק הישראלי למצב בו יוכל להתקבל לשוק המשותף.

אך המשלחת חזרה מכריסל, כשרק כמה הצעות עלובות ומעליבות של הקלות-במכס באמתחתה. הרעיון נקבר בשקט.

גם אנשי-המיסחר הגדולים לא סימלו את ההתפתחות החשובה ביותר של תשכ"ג הכלכלית. חברות-ענק, שינקו ראשית הונן וי רכושן בישראל, כמו חברת **האחים מלאיר** ובית **רקנאטי**, כבשו אמנם שוקים באפריקה ובארצות זרות אחרות. אולם הן לא עשו זאת דחיקא כחברות ישראליות, הסוחרות בסחורות ישראליות. במרוצת ה"שנים, עבר מרכזן המעשי אל מחוץ לגבולות המדינה, ומשם ניהלו את עסקיהן העולמיים. התעשיינים, שבתחילת השנה נראו כי גיורה החיונית ביותר של הכלכלה, תורו במורה לשיגרה הקרה והיעילה-למחצה. קר מלו הדגלים של הגברת הפריון, זכות-קיום למעולה בלבד, התחרות בשחקי-חוף.

לעומת כל אלה, היה ענף אחד אשר שיגשג מעל לכל היתר, ואשר הטביע את חותמו על דמותה הכלכלית של ישראל בתשכ"ג. זהו ענף הספרות. ליתר דיוק: המסחר הספקולטיבי בקרקעות.

איש הכלכלה של תשכ"ג אינו ספק-קרקעות בה"א הידועה, אף לא סוחר בעל-החזק בשטח זה. הוא זכה בתואר מפני שבנקודת-המיפנה כונו לעברו הורקורים, שהאירו שיטה כלכלית שלמה. ד"ר **משה בהרב** (44) מגדיר עצמו כתעשיין. כי עיסוקו העיקרי, מזה 12 שנים, הוא לכרות מלח בסדום. אלא שהעיסוק התעשייתי הביא אותו לסף פשיטת-רגל, בשל המחלה הישראלית של ייצור פעוט והוצאת-מינהל מנוסחת. הוא נשאר חייב רבבות לירות, טען כי חלק מן ההפסד נגרם לו בשל שותפותו עם אחד הגופים הכלכליים של מפא"י, בעל הרגליה-הביזוני וההרסניים.

לפני כמה חודשים פגש את מכרו החתיק, לוי אשכול. בהרב חסר-הפרוטה היה בקי במשק המדינה. הוא ידע כי אין מקור בטוח ומהיר יותר להתעשר מאשר המסחר בקרקעות. על אחת כמה וכמה — קרקעות המדינה. בהמלצת אשכול הקצה לו מנהל מינהל מקרקעי ישראל, **יוסף וייץ**, חלקה בת 30 דונם ליד הרצליה. מכיון שלהבהר לא היה כסף, העניק לו וייץ את הזכות להעביר את הקרקע לאדם שלישי. תמורת העברה זו קיבל בהרב 180 אלף ל"י, כך, על כל פנים, נקבע רישומי.

בבה אחת הופללה תשומת-הלב אל הנוהג הפושעני של חלוקת קרקעות הלאום, כשלאשני המינהל ברור לגמרי שקרקעות אלה ישמשו אך ורק לספרות ולהאמרת מחירי השיכוניים. עוד צד אפל שהוא: אנשי-הביניים במנגנון, המתעשרים מן העיסוקות שהם מאשרים. חוק מ"שבה, שהותק השנה, בא לסתום את פירצת ההתעשרות החופשית-ממס הנובעת מספרות בקרקעות. בספרות עצמה לא פגעה.

הנקודה השנייה, החמורה הרבה יותר, לא זכתה לשום טיפול. שום חקירה לא נערכה, כדי לברר מי הם הפקידים המאפשרים לספרים להתעשר — ומה התמורה שהם מקבלים.